
Film in de gemeente

M.J. Schuurman

Abstract

Many movies contain themes connected with religious interests, or treat explicitly religious themes. Watching a movie itself can also be a religious experience. For these reasons movies can be an important medium for a congregation to discover such themes or religious interests in their own cultural context. Watching and discussing a movie helps the congregation to interpret this artistic medium and to interpret their own cultural context. This article argues that watching and discussing movies is an important contribution to youth ministry, preaching, worship, and pastoral ministry.

1. Introductie

‘Waarom maken we tijdens de jongerendienst geen gebruik van een filmpje? Zonder filmpje is een jongerendienst geen echte dienst voor jongeren’, zo luidde een reactie tijdens catechisatie. Deze catechisante ging verder: ‘Tijdens de kerstviering hadden we een mooi filmpje. Iedereen die dat filmpje ziet, is onder de indruk. Wacht, ik zal onze docent even appen of ik dat filmpje mag hebben.’ Een andere catechisant reageerde: ‘Welk filmpje bedoel je?’ ‘Als ik dat filmpje gekregen heb, zal ik het je laten zien.’ Ze krijgt een appje terug met een link naar het filmpje en laat het filmpje zien. De andere catechisant: ‘Ik kan me dat filmpje helemaal niet meer herinneren.’

2. Introduceren van bijbelgedeelte of theologische thema’s

Met de inzet van het medium film tijdens de catechese, de preek, een gemeentevond of een bijbelkring wordt er aangesloten bij de leefwereld van de gemeenteleden, omdat er heel wat jongere en oudere gemeenteleden vertrouwd zijn met het medium film. Een film waarin een gedeelte uit de bijbel expliciet of impliciet aan de orde komt biedt de mogelijkheid om te laten zien hoe de bijbel, die voor jongeren vaak ver van hun belevingswereld staat, buiten de kerkelijke wereld van betekenis is.¹ Omdat existentiële en religieuze thema’s expliciet of impliciet erin verwerkt zijn, is een film geschikt om zo’n existentieel

1 Reinhold Zwick, ‘Bibel im Film’, in Mirjam Zimmermann, Ruben Zimmermann (red.), *Handbuch Bibeldidaktik*, Tübingen, 565-571.

of godsdienstig thema te introduceren.² Van den Brink en Van der Kooi maken daar gebruik van door bij het hoofdstuk over de zonde en het kwaad de opdracht te geven ‘om erin te komen’: ‘Bekijk de film *Le gamin au vélo*³. Hoe verschijnen hier zonde en kwaad? Wordt er een uitweg geboden?’⁴

Ter illustratie de film *Frozen*⁵. Deze populaire film heeft een proloog: mannen die al zingend blokken ijs zagen om ze later gesmolten als drinkwater te verkopen. Deze mannen zingen dat tot elke prijs een bevroren mensenhart moet worden gemeden. Het verhaal in de film is dat prinses Elsa het hoofd van haar zusje Anna per ongeluk laat bevriezen tijdens hun spel. De trollenkoning kan een bevroren hoofd nog ongedaan maken door alle herinneringen te wissen. Hij geeft aan dat een bevroren hart alleen door een daad van ware liefde kan worden genezen. Wanneer Elsa haar zus Anna op afstand wil houden, raakt ze wel Anna's hart, waardoor dat bevroren raakt. Anna ontdooit uiteindelijk wanneer ze met haar hand het zwaard van prins Hans tegenhoudt, die Elsa wil doden. Deze prins Hans doet voorkomen of hij het land Arendelle wil helpen, maar blijkt een bedrieger te zijn die uit is op de macht over het koninkrijk. Met zijn hart is meer mis dan met dat van Elsa en Anna. De vraag welke macht er over het menselijk hart heerst, is ook een theologische vraag. Deze film biedt de gelegenheid om uit te leggen hoe de Bijbel over het hart spreekt. Bijvoorbeeld door de uitspraak van Jezus in te brengen over het hart als bron van zonde en kwaad (Markus 7:6-23). Deze film biedt ook de mogelijkheid om te spreken over een thema als vrijheid of het worden van een ander mens. Als de magische kracht van Elsa is ontdekt, vlucht ze naar een onherbergzaam gebied. Ze verandert van gedaante en karakter, terwijl ze zingt: ‘Laat het los, laat het gaan.’

3. Catechisatie

Inzet van film in de catechese vraagt volgens de godsdienstpedagoog Reinhold Zwick wel om een goede didactische onderbouwing en reflectie.⁶ Jongeren in deze tijd van social media, internet en veel tv-kanalen worden overvoerd met beelden. Met het gebruik van film als didactisch medium sluit men daarop aan. Daardoor heeft de film volgens Zwick als didactisch middel veel van zijn aantrekkingskracht verloren. Voor filmgebruik in het onderwijs geldt volgens

2 Zie bijvoorbeeld: Ingo Reuter, *Der christliche Glaube im Spiegel der Popkultur*, Leipzig, 2012.

3 *The Kid with the Bike*, 2011.

4 G. van den Brink, C. van der Kooi, *Christelijke dogmatiek. Een inleiding*, Zoetermeer, 2012, 270.

5 Walt Disney Animation Studios, 2013.

6 Zwick, ‘Bibel im Film’, 565.

Zwick het adagium: het weinige is beter. Het is beter om slechts één film als uitgangspunt te nemen en aan de hand van die ene film steeds verschillende thema's aan de orde te stellen. Omdat de film een samenspel van een verhaal met extreem veel visuele en auditieve indrukken is, kan een film niet getoond worden als pure illustratie en ook niet zonder goede duiding of verwerkingsopdrachten.⁷ Begeleiding door middel van kijkopdrachten vooraf of verwerkingen achteraf zijn onontbeerlijk.⁸ Op deze manier kan op catechisatie een bijdrage worden geleverd aan mediacompetentie, de vaardigheid om zelfstandig en kritisch om te gaan met wat iemand via tv, film, social media en nieuws-sites onder ogen komt.⁹

4. Kringwerk

In een gemeente kan er een filmkring zijn, waarbij men met elkaar een film bekijkt en daarover doorpraat. Dat er rekening gehouden moet worden met kritische reacties waarbij de film geheel wordt afgewezen, laat de blog *Al die seks in de kerk* van Robert-Jan van Amstel zien. In die blog reflecteert hij op de film *Le tout nouveau testament*, die niet goed werd ontvangen.¹⁰ Na afloop kwamen er kritische reacties: 'Zonde dat het einde van de film moet klinken met een vloek.' 'Moet dat nou, zo'n film met al die seks, in de kerk?' 'Ik snap niet dat dit wordt vertoond in een huis van God.' 'Ik wilde eigenlijk weglopen tijdens de pauze, want ik genereerde me voor wat ik zag.' Van Amstel geeft aan dat hij geen films laat zien om te provoceren. Om de reacties te kunnen duiden, sluit hij aan bij de drie lagen van normativiteit die Rinke van Hell¹¹ onderscheidt ten aanzien van het kijken van films: het eerste niveau is de ethische

7 Zwick, 'Bibel im Film', 566.

8 Martin Ostermann, 'Filmarbeit in Unterricht und Erwachsenenbildung', *WiReLex – Das Wissenschaftlich-Religionspädagogische Lexikon im Internet*, geraadpleegd 29 juni 2017. Beschikbaar via <https://www.bibelwissenschaft.de/de/wirelex/das-wissenschaftlich-religionspaedagogische-lexikon/lexikon/sachwort/anzeigen/details/filmarbeit-in-unterricht-und-erwachsenenbildung/ch/876e0af0493a003cc4049c37968a9b73/>

9 In Nederland heet deze competentie ook wel *mediawijsheid*. De Raad voor de Cultuur definiëerde mediawijsheid in 2005 als 'het geheel van kennis, vaardigheden en mentaliteit waarmee burgers zich bewust, kritisch en actief kunnen bewegen in een complexe, veranderlijke en fundamenteel gemedialiseerde wereld'. Bron: <https://www.mediawijzer.net/van-mediawijzer-net/competentiemodel/> (geraadpleegd: 14 september 2017).

10 Robert-Jan van Amstel, 'Al die seks in de kerk', <http://amstel4.nl/2016/12/07/seks-in-de-kerk/>, geraadpleegd 29 juni 2017. De citaten komen uit de blog.

11 Rinke van Hell, 'Free in Deed, een keerzijde van het geloof', *Wapenveld. Over geloof en cultuur* 66, nr. 5 (oktober 2016), 39-40.

normativiteit: past deze film bij de normen en waarden van de kijker? Het tweede niveau is het niveau van dogmatische normativiteit: past deze film bij hoe ik de wereld waarneem en duid? Het derde niveau is de esthetische normativiteit: laat deze film mij ruimte voor mijn eigen interpretatie? Dit onderscheid gaf Van Amstel de verklaring voor de vraag waarom de film verkeerd viel: een deel van de kijkers bleek al op het eerste niveau van de ethische normativiteit moeite te hebben met de film. De les die hij trok uit de reacties was om de film kort in te leiden en ruimte te bieden voor een goede nabespreking.

5. Preekvoorbereiding

Bij de preek kan een film zowel tijdens de voorbereiding van de preek worden gebruikt als tijdens de eredienst. Sinds de opkomst van de New Homiletic is het heel gebruikelijk om de film als voorbeeld voor de preek te zien. De New Homiletic is een stroming in de homiletiek die in de jaren zeventig opkwam in de VS. Een preek dient volgens de principes van de New Homiletic niet beschrijvend te zijn, maar iets op te roepen bij de hoorder. De preek veranderde in deze stroming van een zorgvuldig opgebouwd betoog waarbij de hoorder tot nadenken gestemd wordt in een verhalende preek waarin de luisteraar wordt meegenomen.¹² Een preek kan net zo worden opgebouwd als een film, waarbij een preek net als een film uit verschillende *moves* bestaat.¹³ Een preek wordt krachtiger en levendiger wanneer de inhoud van de preek beeldend wordt weergegeven alsof de gemeente naar een film kijkt.¹⁴ Zonder deze verbeelding wordt de preek een tekst die naar de gemeente wordt gecommuniceerd, terwijl het beter is om in de preek een werkelijkheid op te roepen, te ensceneren waarin de hoorder kan instappen.¹⁵ De prediker kan van een goede film leren hoe een werkelijkheid wordt opgeroepen, hoe een verhaal wordt verteld en hoe een beeld wordt uitgewerkt, hoe spanning in een preek kan worden opgeroepen. De preek kan worden gecreëerd rondom een beeld of een scène,

12 Zie bijvoorbeeld: O. Wesley Allen Jr. (red.), *The Renewed Homiletic*, Minneapolis, 2010.

13 David Buttrick, *Homiletic: Moves and Structures*, Minneapolis, 1987.

14 Paul Scott Wilson, *The Four Pages of the Sermon: A Guide to Biblical Preaching*, Nashville, 1999, 85-89.

15 Martin Nicol en Alexander Deeg, die in hun dramaturgische homiletiek ook de film als voorbeeld nemen, maken onderscheid tussen 'spreken over' (*RedenÜber*) en 'spreken vanuit' (*RedenIn*). Spreken *over* een gebeurtenis of een werkelijkheid is eenvoudiger, maar laat de hoorder ook op een afstand staan, terwijl bij spreken *vanuit* een gebeurtenis of een werkelijkheid de hoorder in dat gebeuren of in die werkelijkheid wordt geplaatst en het zelf meebeleefd. Zie: Martin Nicol, Alexander Deeg, *Im Wechselschritt zur Kanzel. Praxisbuch Dramaturgische Homiletik*, Göttingen, 2005, 15-16.

waarbij het mogelijk is om dat beeld of die scène steeds weer terug te laten keren in de preek.¹⁶ Dit beeld of deze scène helpt door de encensering van de boodschap het doel van de preek te bewerkstelligen.

Een predikant kan ook van een film leren om na te denken over het effect dat de preek heeft. Ooit las ik in de *Filmkrant* een interview met de acteur Mads Mikkelsen. Daarin vertelde hij over het effect dat een film kan hebben en de reden waarom hij graag complexe persoonlijkheden speelt: ‘Taxi Driver had de grootste impact, dat was de eerste echte film die ik zag. Ik kwam de bioscoop uit en ik voelde me totaal verward over dat personage. Toen begreep ik waar de echte kracht van films ligt: niet dat ze je vertellen hoe je je moet voelen, maar dat ze je een vraag voorleggen die je zelf moet beantwoorden. Daarom houd ik ook meer van antihelden want die zijn meer dualistisch, meer complex. Het is saai om de goeierik te zijn.’¹⁷ Toegepast op de preek: een goede preek schrijft niet voor hoe de hoorder dient te reageren op een existentiële vraag of een bijbels personage, maar neemt de hoorder mee en laat het effect over aan de hoorder. Daarbij worden de bijbelse personen in hun ambivalenties ten tonele gevoerd. Wanneer die ambivalenties niet worden getoond, worden de bijbelse personen platte personages en worden zij saaie goedszakken, die nauwelijks van vlees en bloed zijn.

6. Eredienst

Tegenwoordig is het in veel kerken technisch mogelijk om een film te tonen tijdens de eredienst. Het gebruik van beelden als medium om een boodschap te communiceren of in contact te komen met God is niet nieuw in de kerkgeschiedenis: van iconen, fresco’s, beelden en schilderijen is in de loop van de eeuwen steeds weer gebruikgemaakt. Vandaag de dag dienen we alleen wel rekening te houden met een overvloed aan beelden in het dagelijkse leven. Dat vraagt om een zorgvuldige liturgische doordenking over het nut van film in de eredienst.¹⁸ Allereerst is het nodig om te overwegen of een fragment wel getoond moet worden. Stel dat een predikant in zijn preek wil reageren op een filmfragment. Dan kan hij ervoor kiezen om dat bewuste fragment tijdens de kerkdienst te tonen. Er is ook de mogelijkheid dat hij in eigen woorden het filmfragment verwerkt. Daarnaast is er aan aantal vragen dat oproept tot bezinning: Is het tonen van een film een zinvolle bijdrage? Geeft het filmfragment

16 Peter Jonker, *Preaching in Pictures. Using Images for Sermons That Connect*, The Artistry of Preaching Series 3, Nashville, 2015, 25-47.

17 Het was een interview in de *Filmkrant* van oktober 2012.

18 Jonker, *Preaching in Pictures*, 95-123.

nog ruimte aan de woorden van de preek of overstemt het de woorden van de preek? Is het filmfragment slechts bedoeld als illustratie of opstapje? Of daagt het de verbeelding van de kerkganger uit? Is er in de keuze rekening gehouden met de niveaus van normativiteit van Van Hell?

De meest geschikte plek in de dienst om een filmfragment te tonen is vóór de preek of tijdens de preek, waarbij de prediker na het getoonde fragment ingaat op wat er gezien is. De voorganger kan vooraf een introductie geven, waarbij de gemeenteleden een kijkopdracht krijgen. Er kan ook voor gekozen worden zonder introductie te kijken.

7. Pastoraat

Aan het gebruik van film in het pastoraat had ik niet gedacht als ik daar niet over had gelezen bij Margriet van der Kooi. Zij vertelt hoe zij aan een echtpaar met huwelijksproblemen de tip geeft om samen te kijken naar *Hope Springs* (2012, Sony Pictures; regie: David Frankel).¹⁹ De film toont een echtpaar dat terechtgekomen is in een sleur en alle intimiteit in het huwelijk gaandeweg is kwijtgeraakt. De man lijkt zich erbij neergelegd te hebben, maar de vrouw begint steeds meer te missen. Aan het begin van de film plaatst de vrouw haar man voor het blok om mee te doen met een therapie. Bij het bekijken van de film had ikzelf wel wat aarzelingen om de film aan pastoranten voor te stellen als kijk tip, omdat de beide echtelieden worden aangespoord om hun seksuele fantasie te laten gaan. Daardoor gaat naar mijn idee een verkeerde suggestie uit van de film. Ook al vind ik deze film zelf geen goede suggestie om aan te raden, de tip om een film als zodanig aan te raden is wel een goede. Het kijken naar een film kan een aanleiding zijn om over het eigen leven na te denken. Wanneer een echtpaar elkaars taal niet spreekt, kan het samen bekijken van een film en daarover doorpraten een manier zijn om elkaars taal en beleving beter te leren kennen. Ook hier kunnen een goede introductie en goede verwerkingsopdrachten zinvol zijn.

Pastorale thema's kunnen ook via film aan de orde worden gesteld in het kringwerk. Daarbij kan gedacht worden aan thema's als rouw, eenzaamheid, schuld, het vinden van de eigen identiteit. Een voordeel van deze werkwijze is dat gemeenteleden gemakkelijker toegang hebben tot het thema: ze zien hoe het thema wordt verbeeld. Ze worden uitgenodigd om door de ogen van een bepaald personage uit de film te kijken. Daardoor hebben ze de mogelijkheid om het thema zelf van verschillende kanten te bekijken. Wanneer ze van tevoren niet bekend waren met een bepaalde thematiek, kunnen ze op deze manier

¹⁹ Margriet van der Kooi, *Het kleine meisje van de hoop. Nieuwe gesprekken over God en ons*, Zoetermeer, 2016, 139-141.

daarmee kennismaken. Als ze er wel mee bekend zijn, hebben ze een bepaalde veiligheid om over het thema te spreken. Ze kunnen hun ervaring naar voren brengen via een personage zonder dat zij zichzelf hoeven bloot te geven.

8. Leidinggeven aan de gemeente

Tijdens de klinische pastorale vorming die ik volgde, kregen we de opdracht bij het blok leiderschap om een filmfragment van 5-15 minuten mee te nemen dat voor ons iets laat zien over leiderschap. Een van de deelnemers liet het fragment zien uit de film *Des hommes et des dieux*,²⁰ waarbij de abt van het klooster de rebellen de toegang tot het klooster ontzegt, omdat de rebellen wapens dragen. Na het kijken van het filmfragment ging het gesprek over de angst die er kan zijn en de moed die nodig is om leiding te geven in precaire situaties. Zelf liet ik de eerste vijftien minuten van *Lions for Lambs*²¹ zien, waarbij leiderschap op verschillende manieren aan de orde komt: een aanstormend politiek talent, mogelijk zelfs presidentskandidaat, die een topjournalist uitnodigt en haar een uur geeft voor een interview. Omdat ze daar niet op gerekend heeft, moet ze improviseren en voelt ze dat ze gebruikt wordt om een nieuwe strategie in Afghanistan te promoten. Een van de verhaallijnen gaat over een professor, die een deal sluit met een luie student om hem te prikkelen bewuster met zijn studie en met zijn leven om te gaan. Een andere verhaallijn gaat over enkele soldaten die ingezet worden in de nieuwe strategie van de VS in Afghanistan. Ook al staan de werelden van de Algerijnse opstand, het Amerikaanse leger en van een Amerikaanse ver af van de kerkelijke gemeente, de vraag wat deze fragmenten ons leren over leiderschap in de kerkelijke gemeente brengt een zinvol en diepgaand gesprek op gang over welk leiderschap er nodig is in de gemeente.

9. Spiritualiteit

Er zijn films die op een integere manier geloofsbeleving verfilmen, zoals in *Silence*²² en *Des hommes et des dieux*. Hoe een film kan bijdragen aan de geloofsontwikkeling beschrijft Willem Jan Otten als hij het begin van zijn kerstening koppelt aan het zien van de film *Bad Lieutenant*.²³ Deze film is volgens Otten niet eens een goede film. Wanneer de hoofdpersoon, een corrupte agent, weet dat hij alles zal verliezen, komt hij in de kerk waar een non eerder op het altaar is verkracht. Daar komt hij oog in oog met een kitscherig Jezusbeeld.

20 Mars Distributions 2010; regie: Xavier Beauvois.

21 Cruise Wagner Productions, 2007; regie Robert Redford.

22 Paramount Pictures, 2016; regie: Martin Scorsese.

23 Bad Lt. Productions, 1992; regie: Abel Ferrara.

Ondanks deze kitsch is deze film wel een van de aanzetten geweest tot een proces dat later uitmondt in zijn doop. Hij beschrijft hoe hij door deze scene zich 'op zijn plaats gesteld' wist.²⁴ In dat boek beschrijft hij hoe ook andere films hem gevoelig gemaakt hebben voor geloof.

10. Diaconaat

'Dissolve' betekent in de filmtechniek de overlapping van twee filmische beelden. Het ene beeld schuift in een tweede beeld. Twee beelden schuiven in de oordeelstoespraak van Jezus [Mattheüs 25:35] in elkaar en uiteindelijk is het ene beeld niet meer van het andere te onderscheiden. Het ene beeld: de verkrachte vrouw uit Sudan, die bij ons een herberg en een schuilplaats zoekt; het andere beeld: het gezicht van Christus. De beelden zijn niet meer van elkaar te scheiden.²⁵ Het samen bekijken en bespreken van een film kan de ogen openen voor diaconale thema's. De kijker krijgt een inkijkje in de wereld en wordt tot nadenken uitgenodigd over de eigen wereld en het eigen handelen.

11. Werkvormen

Gebruik van film kan niet zonder werkvorm. Welke werkvorm zinvol is, hangt af van de intentie waarmee een film wordt getoond. Als het gaat om een bespreking van de totale film, zoals bij een filmkring, is een korte introductie voldoende. Tijdens de bespreking na afloop worden de indrukken die de film bij de kijker achtergelaten heeft uitgewisseld. Wanneer een film bij een bepaald thema is uitgekozen, wordt voorafgaand aan het tonen van de film aan de kijker gevraagd zich met een van de personages te identificeren.²⁶ Een nog speci-

24 Willem Jan Otten, *Waarom komt u ons hinderen. Met illustraties van Marc Mulders*, Amsterdam, 2006, 8.

25 "Dissolve" bedeutet in der Filmtechnik die Überlagerung zweier filmischer Bilder. Ein Bild schiebt sich in ein zweites hinein. Zwei Bilder schieben sich in der Gerichtsrede Jesu ineinander, und schließlich ist das eine nicht mehr vom anderen zu unterscheiden. Das eine Bild: die vergewaltigte Frau aus dem Sudan, die bei uns Herberge und Obhut sucht; das andere Bild: das Gesicht Christi. Die Bilder sind nicht mehr zu trennen.' Fulbert Steffensky, *Orte des Glaubens. Die sieben Werke der Barmherzigkeit*, Stuttgart, 2017, 25 [eigen vertaling auteur].

26 Zie voor werkvormen bijvoorbeeld: Christian Grethlein, *Methodischer Grundkurs für den Religionsunterricht. Kurze Darstellung der 20 wichtigsten Methoden im Religionsunterricht von Sekundarstufe 1 und 2 mit Beispielen*, Leipzig, 2000, 51-56; idem, *Fachdidaktik Religion. Evangelische Religionsunterricht in Studium und Praxis*, Göttingen, 2005, 302-304; Franz W. Niehl, Arthur Thömmes, *212 Methoden für den Religionsunterricht*, München, 2014, 13-50; Mirjam Zimmermann, Michael Hellwig, *Wo glaubst du hin? Kreatives Schreiben im Religionsunterricht*, Göttingen, 2011.

fiekere opdracht is: met wie identificeer jij jezelf? Welk personage staat ver van je af? Een opdracht die helpt bij het gericht kijken en het verbinden van film en thema: bekijk hoe in het getoonde fragment het thema aan de orde komt; let daarbij op de technische kanten: cameraperspectief, personages, kleur, symboliek, muziek, verhaallijn, enzovoorts.

Het uitwisselen van de observaties loopt uit op de bespreking van wat deze film wil communiceren. De kijker wordt uitgedaagd om het getoonde fragment te linken aan de Bijbel of de geloofsleer. Daarvoor hoeft niet expliciet iets uit de Bijbel of de geloofsleer aan de orde te komen, want het kan ook via een impliciete verwijzing gebeuren. Juist als de film geen expliciete of impliciete verwijzing heeft, is het een uitdaging om na te gaan op welke manier de film en de bijbel of geloofsleer met elkaar in verband kunnen worden gebracht. Een werkvorm waarmee de creativiteit van de kijkers kan worden aangeboord, is het stoppen van de film op een karakteristiek punt en de kijkers te vragen om na te denken over het vervolg door middel van een groepsgesprek of een individuele creatieve schrijfpdracht. Andere creatieve verwerkingen zijn een gesprek aangaan met een van de personages of een monoloog bedenken die door een van de personages gezegd of gedacht kan worden. Ook het schrijven van een recensie van de film is een mogelijkheid. De kijker kan uitgedaagd worden om uit te werken hoe zijn film eruit zou zien als hij gevraagd werd om een film over hetzelfde thema te produceren. Dan is de vraag: welk verhaal, welke personages, welke symboliek, welke perspectieven, welke boodschap, wat voor muziek zou de kijker kiezen?

De eerste aanzet tot een filmkeuze zal gegeven worden door de predikant, de catecheet, de kringleider. Als het tonen, bespreken en verwerken van een film van waarde blijkt te zijn, kan er ook een beroep gedaan worden op de deelnemers. Aan catechisanten kan gevraagd worden om bij toerbeurt bij een bepaald thema zelf een filmfragment uit te zoeken en mee te nemen naar de desbetreffende catechisatiebijeenkomst. Daarmee worden catechisanten uitgedaagd om actief op zoek te gaan naar sporen van God en geloof in films en helpt een bespreking of verwerking om deze sporen te duiden. Door een filmfragment te leren duiden, leren ze om hun eigen leefwereld die vol is van film en media te duiden en te verbinden met God en geloof.²⁷ Door het ingebrachte filmfragment met elkaar te bekijken, ligt het accent niet alleen op de duiding en de analyse, maar is de ervaring die het filmfragment oproept een wezenlijk onderdeel van de catechisatiebijeenkomst of filmkring. Hierdoor wordt tevens

27 Grethlein, *Fachdidaktik Religion* (noot 24), 283-292; Ingo Reuter, *Der christliche Glaube* (noot 2), 19-62.

duidelijk dat de kerk niet antithetisch stelling neemt tegen een belevingscultuur. Een esthetische ervaring van schoonheid, ontroering, maar ook van afschuw of ontregeling, kan een bijdrage zijn tot een religieuze ervaring of zelfs een religieuze ervaring zijn.

M.J. Schuurman is predikant van de hervormde gemeente Oldebroek.